

Otrok s čustvenimi in vedenjskimi težavami v vrtcu

■ **Karmen France Pavlin**, mag. prof. inkluzivne pedagogike, je zadnjih 10 let vzgojiteljica predšolskih otrok v vrtcu *Zelena jama* v Ljubljani.

V okviru priprave magistrske naloge (France Pavlin, 2014) ob zaključku študija inkluzivne pedagogike sem se posvetila študiji primera deklice, ki je izkazovala čustvene in vedenjske težave že od rojstva dalje. Starša sta ob vstopu takrat enoletne deklice v vrtec priznavala, da ne zmoreta več.

Dekličine težave so ob vključitvi v vrtec postale še bolj intenzivne. Imela je težave tako z rutino (prehranjevanjem, spanjem) kot tudi z odzivi v stresnih situacijah. Težave je reševala z vpitjem in jokom, zavračanjem telesnega stika, umikanjem. V stikih z otroki je bila groba, agresivna. V igri in govoru je zaostajala za vrstniki. Pogosto je uporabljala telesne tike in samozadovoljevanje.

Kako vzgojiteljica s svojim znanjem in izkušnjami pristopi k delu s takšnim otrokom in seveda z njegovimi starši? Ali je za delo s takšnim otrokom sploh usposobljena, ima dovolj strokovnega znanja?

Predšolsko obdobje (Globačnik, 2012) je v otrokovem razvoju še posebej občutljivo. Dokazano je, da so najučinkovitejši intervencijski programi v predšolskem obdobju tisti, ki se izvajajo takoj po odkritju primanjkljajev ali odklonskega vedenja pri otroku in so usmerjeni na družino z otrokom s posebnimi potrebami, vrtec pa ima pri tem ključno vlogo.

Odnos med otrokom in vzgojiteljico je izjemnega pomena, še posebej pri otrocih, ki izkazujejo čustvene in vedenjske težave. Vzgojiteljica otroku (Sroufe, 1993 v Cugmas, 2003) ne nudi le spodbudnega okolja za govorni in spoznavni razvoj, ampak mu preko vloge skrbnice in tiste, ki socializira otroka, pomaga oblikovati zaupljive odnose z odraslimi zunaj družine in uživati pozitivne interakcije z vrstniki. V predšolskem obdobju je vloga vzgojiteljice kot mediatorke zelo pomembna za kasnejše socialno prilagajanje v šoli (Howels idr., 2000 v Klarin, 2006).

Vloga vzgojiteljice je ključna v fazi prepoznavanja in identifikacije otroka s posebni-

mi potrebami (Stritih, 2010), ko je otrok že vključen v vrtčevsko skupino, vendar še nima odločbe o usmeritvi oz. se proces usmerjanja sploh še ni začel. Njena naloga je predvsem:

- opazovanje otroka, spremljanje in dokumentiranje njegovega razvoja, napredka, razvojnih težav oz. primanjkljajev;
- izmenjava strokovnih opažanj o otroku s svetovalno delavko vrtca oz. starši;
- načrtovanje, izvajanje in evalvacija prvih 'prilagoditev' rednega programa oddelka glede na opažene otrokove posebnosti;
- sodelovanje s svetovalno delavko pri pripravi prvega poročila o otroku, ki je del strokovne dokumentacije o otroku v postopku usmerjanja.

Žnidaršič (2004) pravi, da je razumevanje otroka, ki kaže posebnosti v svojem vedenju že tedaj, ko prvič pride v vrtec, nadvse pomembno za njegovo uspešno vključevanje v skupino. Meni, da lahko vzgojiteljica v vrtcu otroku s čustvenimi in vedenjskimi težavami pomaga na dva načina, in sicer z individualnim delom z njim ter z delom z družino/starši. Vzgojiteljica naj bi v individualnem delu (Myschker, 1993 v Žnidaršič, 2004) z otrokom predvsem:

- navezovala stike preko igre,
- zagotavljala sproščujoče vzdušje, v kate-

rem se bo otrok počutil varnega,

- spodbujala otrokovo sproščanje čustev,
- dobila vpogled v otrokovo odzivanje,
- povzemala opažanja in jih skušala prenašati v realne situacije,
- izgrajevala temelje za navezovanje zaupnega stika,
- previdno postavljala meje in sproti reševala konflikte.

Hkrati naj bi s pomočjo dela s starši (Žnidaršič, 2004) vzpostavila osnovni stik in soočila starše z otrokovimi težavami ter hkrati navezala razgovor na situacijo doma. Metljak (2010) pa poudarja, da ključni elementi odnosa do otroka s težavami (Metljak tu govori o šolskem otroku, op. a.) ne smejo temeljiti na njegovih težavah, temveč na enakih elementih, kot veljajo za vse otroke. Po njegovem mnenju prevelika usmerjenost na težave in na njihovo odpravljanje prinaša dodatno stigmatizacijo. Otroku se ne posvečamo celostno in smo pretirano usmerjeni le na težave, pozabimo pa pou-

darjati njegove potencialne, s katerimi lahko pravzaprav reši izziv pozitivnega vključevanja v okolje.

Za malčka, ki s svojim odzivanjem že od prvih mesecev svojega življenja napoveduje, da bo v njegovo vzgojo treba vložiti več energije kot pri kom drugem, je izjemnega pomena urejeno okolje z ustaljenimi navadami. Tak otrok želi vedeti, kdaj naj pričakuje malico in kdaj naj bi šel spat, kdaj naj bi se okopal in kdaj šel v vrtec (Campbell, 2002). Zalokar Divjak (1998) navaja ključne faktorje za težko oblikovanje ustaljenega reda: starši so zaposleni in cele dneve delajo, starši starši ponavadi živijo daleč stran, ni časa za redne skupne obrede, pri katerih bi se zbrala družina, starši pridejo domov utrujeni, otroci zaspijo pred televizijo. Vse to je bilo prisotno tudi v deklincinem vsakdanjiku. Določen red otroku daje občutek varnosti. Zato so navade, pravila in obredi pomembni sestavni del življenja. Otroku nudijo varnost in oporo; bolj ko se otrok čuti varnega, bolj se razvija. Na tem področju je vrtec pri deklici odigral ključno vlogo. Deklica je imela ob prihodu v vrtec neurejene prehranjevalne in spalne navade, zato je bilo za vzpostavitev rutine potrebnih več mesecev. Vrtec otrokom zagotavlja dnevno rutino, ki je za otroke s čustvenimi in vedenjskimi težavami še posebej pomembna, saj je pogoj za občutek varnosti. Šele ko se otrok počuti varnega, začne zaupati in lahko napreduje tudi na drugih področjih.

Poleg vseh uporabnih stvari, ki se jih otrok nauči, se mora naučiti tudi, kje so pri vedenju meje, ki so jih pomembni odrasli še pripravljani tolerirati. Ko so meje določene, je ključnega pomena doslednost, in to ne glede na to, kako močno si želi otrok te meje razrahljati (Mackonochie, 2006). Dekličina starša deklici nista zmogla postaviti meja, saj se je na vsako neugodje odzivala zelo burno. Strokovnim delavcem vrtca je morda te meje lažje postaviti, saj je pri delu z večjo skupino otrok to razmeroma bolj pomembno kot pri delu s posameznim otrokom. Otroku sprva pravil ne sprejema (Zalokar Divjak, 1998), vse hoče doseči takoj in zdaj, vendar pa sčasoma spozna, da ne gre vse tako, kot hoče. Največkrat se otroci na pravila, ki jim jih postavljajo star-

Foto: Matej Hozjan

ši, odzovejo z jokom, vendar pa s tem pogosto le preizkušajo meje potrpežljivosti in

Ne vzgojiteljica in ne vrtec kot ustanova ne moreta reševati neugodne družinske situacije, lahko pa prispevata k izgrajevanju otrokove psihosocialne odpornosti, k oblikovanju njegove pozitivne samopodobe in k vsestranskemu razvijanju njegovih sposobnosti.

popustljivosti svojih staršev. Otrokov jok je sprva prošnja, ki pa se lahko ob nekajkratni ugoditvi spremeni v zahtevo. Odrasli tako postanejo orodje za zadovoljevanje njihovih želja, otroke pa prepoznamo kot sitne, ukazovalne in zamerljive. Tak vzorec se je verjetno vzpostavil tudi v odnosu med deklico in njenima staršema.

Ena od težav, ki je pri deklici prisotna predvsem v stresnih situacijah, je njen neprimeren odziv na nalogo, ki od nje zahteva nekaj napora, pa čeprav tisti hip še niti ne ve, ali jo zmore opraviti ali ne. Zato je pomembno, da se otroku omogoči čim več takšnih aktivnosti, ki jih zlahka opravi, ob njih doživlja uspeh in ohranja motivacijo. Nasprotno ga dejavnosti, ki jih otrok ne zmore, jezijo, dobi občutek neuspeha, kar je lahko povezano tudi z izbruhom agresije. Ko otrok preraste dobo malčka, torej okoli tretjega leta, so njegove izkušnje, doživljanje, izražanje in razumevanje čustev bogatejši. Kavčič in Fekonja (2004) pravita, da se v tem obdobju glavni razvojni napredek kaže na po-

dročju nadzora nad čustvenim doživljanjem in izražanjem, ki postaja vse bolj uravnoteženo in socialno sprejemljivo.

Ne vzgojiteljica in ne vrtec kot ustanova ne moreta reševati neugodne družinske situacije, lahko pa prispevata k izgrajevanju otrokove psihosocialne odpornosti, k oblikovanju njegove pozitivne samopodobe in k vsestranskemu razvijanju njegovih sposobnosti (Žnidaršič, 2004).

Za uspešno odpravljanje čustvenih in vedenjskih težav predšolskega otroka so torej ključni zgodnje odkrivanje ter spremljanje težav, so-

delovanje s starši in ustrezen pristop k delu z otrokom, ki te težave izkazuje. Kljub temu, da je za današnji čas to strokovno neustrezno, je v zgodnjem predšolskem obdobju še vedno prisotno čakanje, da otrok težave 'preraste'. Velikokrat je odločitev o tem prepuščena staršem ali dovolj ozaveščenim (kompetentnim?) vzgojiteljicam. Študij inkluzivne pedagogike je ena od možnosti za dodatno strokovno usposobljenost vzgojiteljev ali učiteljev in drugih pedagoških delavcev, ki se v svoji praksi vse pogosteje srečujejo s tovrstnimi otroki. ◀

Literatura

- Campbell, B. Susan (2002): *Behavioral Problems in Preschool Children. Clinical and Development Issues*. New York: The Guilford Press.
- Cugmas, Zlatka (2003): *Narisa sem sonce zate*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- France Pavlin, Karmen (2014): *Prepoznavanje in spremljanje čustvenih in vedenjskih težav predšolskih otrok*. Magistrsko delo. Koper: UP PEF.
- Globačnik, Bojana (2012): *Zgodnja obravnava*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kavčič, Tina; Fekonja Peklaj, Urška (2004): Čustveni razvoj v zgodnjem otroštvu. V: Ljubica Marjanovič - Umek, Maja Zupančič (ur.): *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 334–349.
- Klarin, Mira (2006): *Razvoj djece u socialnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mackonochie, Alison (2004): *Izbruhi togote in druge oblike otroškega vedenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Metljak, Uroš (2010): Inkluzivni pristop k čustvenim, vedenjskim in socialnim težavam v osnovni šoli z vidika svetovalnih delavcev. V: Alenka Kobolt (ur.): *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 209–240.
- Stritih, Božena (2010): Razvijanje inkluzivnega modela vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne – večinske oddelke vrtca s prilagojenim izvajanjem programa in dodatno strokovno pomočjo. V: Maruška Željeznov - Seničar, Edita Šelih (ur.): *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu*. Zbornik. Ljubljana: MiB, str. 46–54.
- Zalokar Divjak, Zdenka (1998): *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: Educy.
- Žnidaršič, Darja (2004): Socialnopedagoško diagnosticiranje v predšolskem obdobju: delo z otrokom s težavami v socialni integraciji. *Socialna pedagogika*, 8(3), 315–330.